

Cumhuriyetin Kuruluş Döneminde Ulus Bilinci ve Bir Halkla İlişkiler Faaliyeti Olarak Eğitim

Education as a National Consciousness and a Public Relations Activity in the Establishment Period of the Republic

Ömer FARUK ZARARSIZ*

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 09.07.2023 ■ Kabul Accepted: 27.09.2023

ÖZ

Ulus devlet anlayışı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ulus bilincinin aşılabilmesi ve bir kimliğe ait olma bilincinin inşa edilebilmesi için önemli bir araç olan eğitim, halkın yeni yönetim anlayışına ve devlete adaptasyonun önemli bir aracı olarak görülmüş ve tek yönlü halkla ilişkiler faaliyetleri kapsamında ele alınmıştır. Dil, tarih ve kültürün yanı sıra yönetsel açıdan politikaların halk tarafından kabulünün sağlanabilmesi ve en önemlisi tek bir potada erime olarak tabir edilen ulusun yetiştirilmesi için eğitim dönemin siyasetçi ve yöneticileri açısından önemini korumuştur. Bu bağlamda sadece okullar değil toplumun tamamı hedef olarak belirlenmiş ve dolayısıyla uygulanan politikalar bir bütün halinde ülkenin tamamını kapsamıştır. Buna göre ilkokullardan itibaren devletin üst düzey yöneticilerine kadar toplumun bütününe etkileyen politikalar kapsamında tek yönlü halkla ilişkiler faaliyetleri yürütülmüştür. Bu kapsamda Osmanlı İmparatorluğu ardından Türkiye Cumhuriyeti idarecileri tarafından değiştirilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitim sistemi, eğitim müfredatı, tek tip kitap politikası, eğitimde cinsiyet eşitliği, harf inkılabı gibi uygulamalar ve Türk Ocakları ve Halkevleri gibi kuruluşlar aracılığıyla eğitim, ulus bilincinin benimsenebilmesi amacıyla halkla ilişkiler faaliyetleri olarak kavranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulus, Ulus Devlet, Ulus Bilinci, Halkla İlişkiler, Eğitim.

ABSTRACT

In the Republic of Turkey, which was established with the understanding of a nation-state, education, an important tool for instilling national consciousness and constructing a sense of belonging to an identity, has been perceived as a significant means of adaptation to the new governance concept and the state, and has been approached within the scope of one-way public relations activities. Education has maintained its importance for politicians and administrators in terms of ensuring the acceptance of policies by the public from a managerial perspective, as well as the cultivation of a unified nation, commonly referred to as melting in one pot, along with language, history, and culture. In this context, not only schools but also the entire society has been targeted, and therefore, the implemented policies have encompassed the entire country as a whole. Accordingly, one-way public relations activities have been carried out within the policies that have influenced the whole society, from primary schools to top-level government officials. Within this framework, the Law of Unionization of Education, which was modified by the administrators of the Ottoman Empire and later by the Republic of Turkey, the education system, curriculum, uniform book policy, gender equality in education, and practices such as the alphabet reform, as well as institutions such as Turkish Hearths and People's Houses, have been perceived as public relations activities in education aiming to instill national consciousness.

Keywords: Nation, Nation State, Nation Consciousness, Public Relations, Education.

Giriş

Halkla ilişkiler çabalarının kapsamı ele alındığında ona bütüncül bir yaklaşımda bulunmak mümkün görünmemektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, varlıklarına haklı gerekçeler bulmakla yükümlü örgütlerin hedef kitleleriyle kurmuş olduğu ilişki olarak ele alınabilecek olan halkla ilişkiler bünyesinde ticari işletmeleri, sivil toplum kuruluşlarını ve siyasi iktidarların çabalarını barındırmaktadır. Bu kapsamda halkla ilişkiler çabaları tarihsel olarak her ne kadar eski çağlara kadar götürülse de halkla ilişkilerin planlı, düzenli ve belirli bir amaca yönelik profesyonel uygulamaları 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. Devletlerin modernleşme süreçleriyle paralel bir biçimde daha çok ihtiyaç duyulan halkla ilişkilerin gelişiminde toplumların yönetime karşı haklarını savunma bilincinin gelişmesinin de etkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda toplumların devlet yönetimine karşı kendi istençlerini talep etmeleri ve devleti denetleme istekleri siyasal halkla ilişkiler çabalarının siyasî iktidarlar tarafından önemsenmesini sağlamıştır. Buna karşın ilk dönem halkla ilişkiler çabalarında, ilişkinin tabiatı gereği müteakabiliyet ilkesine dayanması ilkesinin göz ardı edildiği, daha çok tek yönlü ve tahakküme dayalı uygulamaların yaygın olduğu da bilinmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu ardından ulus devlet anlayışına dayalı olarak kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde de kurucu iktidar halk ile temas edebilmek, yeni devletin unsurlarını ve kuruluşunu topluma benimsetebilmek için çok çeşitli halkla ilişkiler faaliyetleri yürütmüştür. Bu kapsamda yürütülen çalışmalardan olan eğitim, toplumun yeni kurulan Cumhuriyete ve onun değerlerine adaptasyonu için önemli bir halkla ilişkiler çabası olarak kavranmıştır. Buna karşın halkla ilişkilerin gelişim seyri çerçevesinde eğitim, baskı aygıtlarından farklı olarak halkla ilişkilerin ilk dönem uygulamalarına uyumlu bir biçimde tek yönlü bir süreç olarak ele alınmış ve toplumdan gelecek olan geri bildirimler göz ardı edilerek, daha çok tahakküme ve hegemonyaya dayalı bir anlayış kapsamında ideolojik aygıt olarak değerlendirilmiştir.

Bütün bunlardan hareketle çalışmada önce ulus ve ulus devletlerin gelişim süreci ardından ulus devlet anlayışıyla kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimin bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak kavranması ele alınacaktır. Bu kapsamda ulus bilincinin toplum tarafından benimsenebilmesi için halkla ilişkiler çabaları kapsamında uygulanan eğitim politikaları değerlendirilecektir.

Ulus ve Ulus Devlet

Tarihsel olarak ele alındığında modernleşmeyi, 15. ve 19. yüzyıllar arasında Batı'da başlayan ve geleneksel toplum yapısının geçirmiş olduğu çok yönlü dönüşüm olarak tanımlamak mümkündür. Bu dönüşüm sürecinin oluşmasında ekonomik model olarak kapitalizm, üretim ilişkileri açısından da sanayi devriminin hâkim olmaya başlaması önemli rol üstlenmiştir. Ekonomi ve üretim ilişkilerinin yanı sıra siyasî olarak ele alındığında, dağınık olarak bulunan feodal yapıların yıkılarak yerlerini önce merkezî krallıklara, ardından Fransız Devrimi'nin de etkisiyle ulus-devletlere bırakması da modernleşmenin mihenk taşları arasındadır. Kültürel olarak ele alındığında devlet yönetiminde dini referansların ortadan kaldırılarak laikleşme süreci ve bununla beraber ulusçu ideolojilerin gelişmesi modernleşme sürecinde önemli yer edinmiştir. Siyasal anlamda modernleşme ise toplumun yönetime katılmasını ön gören ve destekleyen siyasî partiler, meclisler ve demokrasinin gelişmesi sürecini kapsamaktadır (Cevizci, 2017, s. 1342-1343).

Modernleşme bu çerçevede, geleneksel toplumların siyasî, ekonomik, kültürel ve dini değişimleri de kapsamakta, sosyo-ekonomik bağlamda değişimi içermektedir. Gelişen teknolojinin de etkisiyle oluşan yeni kentler geleneksel toplumsal yapıyı ve değerleri değiştirmiştir. Dolayısıyla hâlihazırda bulunan toplumsal yapı ve değerler sarsılmış, bunun sonucu olarak da yeni bir sosyal ve siyasal yeniden yapılanma gerekli kılınmıştır. (Giddens & Pierson, 2001, s. 84-86). Söz konusu yeniden yapılanma sürecinde toplumların siyasete daha aktif katılmaları ve artan beklentilerinin karşılanarak bir aradalığının sağlanması için

uluslaşma politikaları yeni devletler (ulus-devlet) için çözüm olarak belirlemiştir (Giddens & Pierson, 2001, s.83).

Vatandaşlık hakkının kabulüyle ulusal egemenliğe dayalı ve daha sonraları ulus-devlete de kaynak oluşturacak olan ulus fikri, 17. yüzyılda İngiltere’de anayasal monarşinin oluşma sürecinin de temellerini oluşturmuştur (Santamaria, 1998, s. 22). Fransız ve Amerikan devrimlerinin ardından ulus fikri küresel bir konuma yükselmiştir (Schnapper, 1995, s. 17). Ulus düşüncesinin küreselleşmesiyle beraber sosyoloji, siyaset, hukuk ve diğer bilim dallarında da tartışmalar başlamış, tanımlamalardaki çeşitliliğin artmasıyla bütüncül bir yaklaşım oluşamayıp farklılıklar göstermiştir. Bu kapsamda Anderson (1995) ulus kavramını “hayal edilmiş siyasal bir topluluk/cemaat”, Gellner (2018) ise “insanların kanaatlerinin, dayanışma ve sadakat duygularının yarattığı yapay bir olgu” olarak ele almakta ve dolayısıyla ulus kavramının yapaylığına vurgu yapmaktadırlar. Weber de (2017, s. 172) ulus kavramını belirli şartlar altında belirli davranışlarda bulunarak kazanılabilecek bir yapı olarak kavramaktadır.

Diğer taraftan siyaset biliminde ulus kavramı alanları net bir şekilde çizilmiş olan belirli toprak parçası üzerinde var olan, devlet aygıtı ve otorite tarafından denetlenen, üniter bir yönetime itaat eden topluluk olarak tanımlanmaktadır (Leca, 1998, s. 13-14). Dolayısıyla siyasî açıdan ulusun bir devlet çatısı altında yaşayan halk ile özdeş olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda ulus; ortak köken, mümkün mertebe en yüksek seviyede ortak dil, kültür ve tarih ile şekillenmiş siyasi bir topluluk olarak değerlendirilebilir (Habermas, 2002, s.16). Ulusu meydana getiren her bir unsurda aranan “ortak” ibaresi aynı zamanda onun homojen bir yapıyı temsil ettiği sonucunu doğurmaktadır.

Kökenlerini Avrupa’da bulan ulus devletlerin kurulma süreci dört aşamadan geçerek oluşmuştur. Buna göre birinci aşama, modern bir olgu olan ulus devletin temellerinin atıldığı 16. yüzyıldan Avrupa kıtasında merkezî yönetim

biçimi şeklinde ortaya çıkan ve Fransız Devriminin yapıldığı 18. yüzyıla kadar olan görece uzun bir süreyi kapsar. Söz konusu süreç aynı zamanda devletin oluşum sürecini de kapsamı açısından önemlidir (Heywood, 2011, s. 92; Sarıbay, 1992, s. 92). 18. yüzyılda ise Foucault’nun yönetsellik olarak tanımladığı karmaşık süreçler kapsamında ulus devletin omurgası oluşmaya başlamıştır. Söz konusu süreçler sonucu yeni bir yönetim anlayışı oluşmaya başlamış ve bu yönetim anlayışı ile devlet; amacı ulusa dayalı nüfus, temel bilgi şekli ekonomi-politik, teknik araçları ve güvenlik aygıtları olan geniş bir yapılanma olarak belirlemiştir (Foucault, 2000, s. 285). Feodalitenin çöküşü ile başlayan ulus devlet süreci yönetimde rasyonel otoritenin hâkimiyeti ile pekişmiş, hukukun ve bürokrasinin kurumsallaşmasıyla iç egemenlik somut olarak varlığını göstermeye başlamıştır (Türk, 2011, s. 202). Bu yönüyle ulus devlet 18. yüzyıldan önce imparatorluk ve feodal yapılanmanın da bir ürünü olan görece parçalanmış yapıdaki devletlere göre pekişmiş diğer bir ifade ile daha bütüncül bir yapıdadır. Bu kapsamda ulus devletler daha büyük ve heterojen bölgeleri doğrudan yöneten, iktisat, yasama, yargı, eğitim, kültür ve askeri sistem gibi mekanizmaları vatandaşlarına daha üniter bir sistem içerisinde sunma iddiasına sahiptir (Tilly, 2000, s. 61).

İkinci aşama devletlerin sınırları içerisinde yaşayan ulusların diğer bir ifade ile kitlelerin yeni sisteme dâhil edilme sürecini kapsamaktadır. Söz konusu süreçte ordu, eğitim ve kitle iletişim araçları yönetim kademesini oluşturan merkez ile toplum arasındaki bağın kurulmasında araç olarak kullanılmıştır. Üçüncü aşama, ordu, eğitim ve kitle iletişim araçlarının da yardımıyla toplumun tebaa kültüründen aktif olarak vatandaş/yurttaş kavramına geçmesini içermektedir. Toplumun aktif olarak siyasi yaşama dâhil olması onu aynı zamanda özne olarak konumlandırmış ve dolayısıyla yönetimde söz hakkının doğmasını sağlamıştır. Bu sayede muhalefet etme gibi haklar elde edilmiştir. Son aşama ise devletin idari mekanizmasının hüküm sürdüğü sınırlara yayılması ve böylece refahın topluma doğru

genişlemesi sürecini kapsamaktadır (Sarıbay, 1992, s. 92-93).

Ulus devlet doğduğu Avrupa'daki biçimiyle, sınırları net biçimde belirlenmiş, yönetim açısından merkezileşmiş ve hüküm sürmüş olduğu topraklar içerisinde zor kullanma tekeli de elinde bulundurarak sınırlarını ebedi bir şekilde denetleme üzerine kurgulanmıştır (Bottomore, 1987, s. 61). Dolayısıyla ulus devletler için hayati öneme sahip olan özelliğin egemenliği tek elinde bulundurma ve otoritesinin meşruiyetini sağlayabilmesi için zor kullanma yetkisini de elinde bulundurma yetisi olarak ifade etmek mümkündür. Ulus devletlerin tanımında yer alan ulus ve devlet kavramları da bir çarkın dişlileri gibi birbirleriyle ilintili önemli bir anlamı ifade etmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde ulus, ortak kültürel bir geçmişe işaret ederken ulus devlet ise söz konusu topluluğun örgütlenmiş halini tanımlamaktadır. Bu kapsamda günümüzdeki anlamıyla ulus ve ulus devlet "eşanlı olarak ortaya çıkmış ve birbirlerini etkileyerek diğerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur" (Yurdusev, 1997, s. 20). Benzer şekilde Bottomore de ulus ve ulus-devlet arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Buna göre;

Başta Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'da olmak üzere ulus devletlerin ortaya çıkışı iki ana koşula dayanmaktadır: Birincisi, mutlak monarkların 16. yüzyıldan, 18. yüzyıla kadar gerçekleştirdikleri modern merkezî yönetimin gelişimi, diğeri ise, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan, kendini farklı bir etnik ve kültürel karaktere sahip gören ve hanedan yönetiminin yerine halk egemenliğini kurmak için savaşım veren bir toplumsal küme için kendi kaderini kendi kendisinin tayin/ belirlemesi siyasal fikrini hayata geçiren ulusçuluğun doğuşudur (Bottomore, 1987, s. 59).

Dolayısıyla ulus devletin ana unsurlarından olan ulus/etnik köken literatürde modernite olarak yer alan ve modern devletlerin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Yurttaşlık, haklar, halkın iradesine dayalı yönetim anlayışı (demokrasi), sivil toplum ve halkın iradesiyle şekillenmenin olgusal karşılığı olarak devlet, ulus devletlerin temel yapı taşları arasındadır (Pierson, 2015, s. 82-86). Ulus devlet veya modern devlet kavramları birbirleri yerine de kullanılan ve otorite anlayışının geleneksel otoriteden ziyade rasyonel otoriteye dayandığı

devletleri tanımlamaktadır.

Ulus devlet kapsamında devlet, faaliyetlerinin meşruiyetini ulusal kimlik ve bağımsızlık üzerinden sağlamaktadır. Bu nedenle ulus devletlerde ulusçuluk ve ulusçuluğa dair unsurlar hayati önem taşımaktadır. Bu kapsamda devlet ile sivil toplum arasında yer alan egemenlik ilişkisinde tebaa anlayışından bireyi özne olarak kabul eden yurttaşlık kavramının oluşmasına yönelik çabalar görünür kılınmaktadır. Bunun yanı sıra kültürel ve ekonomik olarak farklı ve ulus devletin sınırları içerisinde yer alan çeşitli bölgelerin birliğini sağlayarak türdeş bir devlet yapısı kurma yönündeki çabalar öne çıkmaktadır. Söz konusu çabalar kapsamında eğitim önemli bir yer edinmektedir. Son olarak bir ulus devleti diğer devletlerden politik ve coğrafi sınırlarını ayırarak yurttaşlığın ilgili devlete ait olmasını sağlamayı içermektedir. Bahsi geçen bağıllığın sağlanması ortak bir bağıllığı oluşturma kapsamında yurttaşlık kavramı ve ulus bilincinin yaratılmasıyla yakından ilişkilidir. Bu yöndeki çabalar ulus devletin sınırları içerisinde yaşayan yurttaşların siyasi otorite karşısındaki haklarına ve yükümlülüklerine işaret etmektedir. Hakların yükümlülüklerine daha ağır bastığı durumlarda yurttaşların siyasi otoriteye olan bağıllıklarının daha güçlü olacağı bilinci ile hareket edilmektedir. Hakların daha fazla olması ise rasyonel otorite kapsamında yurttaşın lehine olan hukukî düzenlemeleri içermektedir.

Ulus Bilinci, Halkla İlişkiler ve Eğitim

Ulus devletlerin vatandaşlığa yaklaşımlarını anlamak için Fransız Devrimi sonrası Avrupalı devlet adamlarının düşüncelerine ilişkin Graham Wallas'ın şu tespiti önemlidir:

Hiçbir yurttaş, bireylerinin teker teker potasında eridiği bir ulusal modelin varlığına inanmadıkça, devletini tasavvur da edemez, ona siyasal yakınlık da duyamaz ve gerçekten de yurttaşları birbirine benzemedikçe ve kimi önemli yönlerden benzemedikçe böyle bir modelin varlığına inanmayı sürdüremez (akt. Heater, 2007, s. 133).

Batı, vatandaşlık anlayışını ulus devletleşme süreci içerisinde geliştirdiği için ulus-devlet ile vatandaşlık arasında güçlü bağ kurulmaktadır.

Ulus bilinci ortak bir dil, tarih, kültür, çıkar veya tehditlerden doğan dayanışma duygusunu tanımlamaktadır. Bir ulusa ait olma duygusu ve düşüncesiyle şekillenen ulus bilinci o ana kadar birbirlerine görece yabancı olan farklı insanların arasında dayanışmanın kurulmasını sağlamaktadır. Bir kimliğe ait olma bilinci olarak da tarif edilebilecek olan ulus bilinci yönetilenleri siyasi bir yapının altında birbirlerine karşı sorumluluk duyabilen üyelere dönüştürmektedir (Gürses, 2011, s. 39).

Ulus devletlerde ulus oluşturma kapsamındaki çabalar önemli yer edinirken, toplumun yeri geldiği zaman bilinçli politikalarla dönüştürülmesi de bu çabalar arasında yer almaktadır. Söz konusu çabalar uzun soluklu ve geniş kapsamlı politikaları içermektedir (Nodia, 1998). Ulusun oluşma sürecinde ulus bilincinin de gelişebilmesi için kasıtlı veya kasıtlı olmadan bu sürece katkı sunan savaşlar, zaferler, inanç ve siyasi yapı gibi unsurlar devletler tarafından kullanılmaktadır (Hobsbawm, 1995, s. 118-119). Ortak bir duyguyu inşa edebilmek için, ortak bir sivil ideoloji, kamusal eğitim sistemi ve kitle iletişim araçları da mitler, simgeler, gelenekler ve ortak tarihi anıları kullanmakta ve bu sayede millete ait olma desteklenmektedir (Smith, 1994, s. 27-28). Bu ve benzeri ve daha çok tek yönlü, planlı ve uzun halkla ilişkiler çalışmaları ulus devletlerin ulus bilincini geliştirmesinde önemli yer edinmektedir.

Ulus devletlerin oluşma sürecindeki yeni anlayışın toplum tarafından benimsenebilmesi ve yurttaş kavramının oturtulabilmesi için kamusal eğitim sistemi önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda modern merkezî devletin gelişiminde ve en önemlisi pekiştirilmesinde siyasi seçkinler eğitimin dönüştürücü rolünden faydalanmışlardır. Ulus devlet anlayışına dayalı devletlerde, yönetim eğitime doğrudan müdahale etmiş bu sayede toplumsal birliktelik, bütünlük ve tek bir potada erimeyi sağlama yolunu tercih etmiştir. Bu sayede ortak değerler etrafında bütünleşmiş bir yurttaşlar topluluğunun yaratılması hedeflenmiştir. Millî marş, bayrak, millî bayram, ulusal değerler ve

kahramanlarla; aidiyet, millî bilinç ve kolektif düşünce geliştirilmeye çalışılmış, yeni modern devletin sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu yönüyle bireylerin tek bir potada erimesi için ahlak, yurttaşlık dersleri, tarih dersleri ve coğrafya dersleri önemli alanlardan olmuştur. Dolayısıyla ulusun ahengi ve birliği kapsamında yurttaşlık tutum ve davranışlarının harekete geçirilmesi için eğitim kullanışlılık açısından ulus devletler için kullanışlı bir enstrüman olmuştur (Üstel, 2019, s. 21-23).

Halkla ilişkilere dair herkes tarafından benimsenen kesin bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Halkla ilişkilerden ne anlaşıldığı ve halkla ilişkilerin hangi amaçlar için kullanılmak istendiğiyle yakından ilişkili şekilde tanımlamalar değişiklik göstermektedir. Ancak amacı ve boyutu ne olursa olsun bütün örgütler faaliyetlerine destek bulabilmek için halkla ilişkiler çabalarına ihtiyaç duymaktadır (Kazancı, 2019, s. 78-79). Halkla ilişkilere dair temel yaklaşımlar arasında yer alan ve Grunig ve Hunt (1984) tarafından geliştirilen dört model halkla ilişkilerden ne anlaşıldığını ve hangi amaçlar için kullanılmak istendiğine kaynak oluşturması açısından önemlidir. Buna göre söz konusu dört modelden tek yönlü iletişime dayanan ilk iki model hedeflenen kitlenin görüşlerini göz ardı ederek, daha çok propaganda ve enformasyonun yayılması amacını taşımasından dolayı ulus-devletlerin kuruluş sürecinde yürütülen politikalar kapsamında açıklayıcıdır.

Grunig ve Hunt (1984, s. 27-30) "basın ajansı/ tanıtım" adını verdikleri ve tek yönlü iletişimi esas alan modelde halkla ilişkiler; gerçeğin tamamının aktarılmasının zorunlu olmadığı medya araçlarını kullanarak en kısa zamanda hedef alıcının satın alma davranışını veya seçim davranışını gerçekleştirmesi kapsamında faaliyetler üzerine kuruludur. Daha çok ticaret, reklam ve satış üzerine kurulu olmasına rağmen politik alanda da basın ajansı/tanıtım modeli ilk dönem halkla ilişkiler faaliyetleri kapsamında konu edinmiştir. Kamuoyu bilgilendirme modeli ise (Grunig & Hunt, 1984, s. 30-37) yine tek yönlü iletişimi temel almaktadır.

Kamuoyu bilgilendirme modelinde esas olan kamunun bilgilendirilmesidir. Basın ajansı/tanıtım modelinden farklı olarak hedef kitleye doğru bilginin aktarılmasının zorunlu olduğu modelde, hedef kitlenin şüphelerinin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Bu model sadece işletmeler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından değil özellikle siyasî iktidar ve partiler tarafından da kullanılmaktadır. Her iki modelin de temel özelliklerini geri bildirim bulunmaması ve hedeflenen kitlenin görüşlerinin göz ardı edilmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla ideal olan iki yönlü iletişimin aksine kaynaktan hedefe doğru akan bir iletişim sistemi bulunmaktadır.

Halkla ilişkilere dair herkes tarafından benimsenen bir tanım yapılamaması ve halkla ilişkilerin hangi amaçlar çerçevesinde kullanıldığı ile ilişkili olarak değişen uygulama alanlarına eğitim de dâhil edilebilir. Bu yönüyle eğitim Althusser'in (2014) devletin ideolojik aygıtları olarak tanımladığı ve halkla ilişkilerin tek yönlü faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilecek doğrudan halka temas edilen en önemli araçlardandır. Doğrudan halka temas edebilmenin ve geniş kitlelere tek bir merkezden planlanmış şekilde empoze edebilmenin yöntemi olan eğitim özellikle ulus devletlerin kuruluş dönemlerinde önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Çünkü ulus devlet ekonomik yapılanması ve hukuk sistemiyle otoritesi altında yaşayan üyelerini yurttaşlara dönüştürerek homojen, hukukî ve siyasî bir alan yaratmaktadır. Tarihsel açıdan ele alındığında ulus devletlerin oluşma sürecinde eğitim, söz konusu alanın yaratılmasında önemli rol üstlenmiştir. Özellikle yurttaş bilincinin aşılması, yurttaşların yasalara uymalarını sağlamanın yanı sıra bir taraftan bireysel diğer taraftan ise toplumsal görev bilincinin geliştirilmesi için eğitim başladığı dönemden itibaren siyasî amaçlar için devletler tarafından kullanılmıştır (Üstel, 2019, s. 17-23).

Eğitim tek yönlü bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak ulus devletlerin oluşma sürecinde yeniden tanımlanan vatandaşlık anlayışı çerçevesinde makbul olan yeni vatandaşın yetiştirilmesinde ve ideoloji aşılama kapsamında önemli yer

edinmektedir. Bu kapsamda eğitim sistemi toplumun ortak bir dil ve kültürde buluşarak yeni bir kimlik kazanmasında etkin bir şekilde devletler tarafından kullanılmaktadır. Modernleşme süreciyle beraber değişen yönetim anlayışında fiziksel cezalandırma yöntemleri yerine halkla ilişkiler çalışmaları ağırlık kazanmaktadır. Gramsci'ye atfedilen "insanı başından yakaladın mı, kol ve bacak kolay gelir" (Kazancı, 2019, s. 15) sözü insanın işlenmesi için öncelikle zihinden başlanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda söz konusu sürecin önemi için Gellner (2018, s. 72) "meşru eğitimin tekeli ele geçirmek şimdi meşru şiddetin tekeli ele geçirmekten daha önemli ve belirleyici olmuştur" demektedir. Bu kapsamdan ele alındığında bireyi ve toplumu yeniden üretme, merkezî bir eğitim sistemi aracılığı ile mümkün olmaktadır (Gençkal Eroler, 2019, s. 27). Benzer görüşleri Anderson da (2006, s. 114) yeni devletlerin "ulus inşa etme" sürecinde, Makyavelci bir tavır ile kitle iletişim araçları, eğitim sistemi, idari düzenlemeler ve benzeri yollar ile "sistematik" bir biçimde yaptıklarını ifade etmektedir.

Söz konusu görüşlerden hareketle eğitimin ulus devlet anlayışı içerisinde ideolojik bir aygıt dönüşerek vatandaşlık anlayışı çerçevesinde bireyi yetiştirmek için en önemli araç konumuna geldiğini ifade etmek mümkündür. Bu doğrultuda yeni inşa edilen devlet anlayışında eğitim müfredatı sayesinde vatandaşlar çocukluktan itibaren hem bireyselleştirilmekte hem de toptanlaştırılarak yeni düzenin devamı sağlanmaktadır (Kaplan, 2006, s. 10). Eğitim bir ideoloji ve halkla ilişkiler aygıtı olarak ulus devlet anlayışı kapsamında vatandaşların dönüştürülmesinde kullanılmaktadır. Ulus inşa sürecinde bilinç oluşturma olarak işleyen sistem bir millete ait hissetme ve aynı aidiyeti hisseden diğer vatandaşlarla birlikte ortaklığa sahip olduğuna inanmayı sağlamak şeklinde işlemektedir. Bu kapsamda "dili, kültürü ve eğitimi düzenleme yetisini elinde bulunduran iktidar, ulus kimliğini yaratır ve gerektiğinde, koşullara göre, dönüştürür" (Gençkal Eroler, 2019, s. 34). Böylece makbul vatandaş haklar ve yükümlülükler çerçevesinde siyasî iktidarın halkı ile kurduğu ilişkiye işaret eder.

Gramsci, Althusser ve Foucault'nun eleştirel perspektiften ele alarak ideolojik bir aygıt olarak tanımladığı eğitim; devlet, iktidar ve vatandaşlık arasında kurulan yeni ilişki biçimini de tanımlamaktadır. Bu kapsamda Gramsci'nin fikirleriyle hayat bulan hegemonya, eğitim ve ideolojinin arasındaki ilişkinin de işlevine dikkat çekmektedir. Hegemonya hâkim sınıfın zor kullanmadan veya doğrudan müdahale etmeden bağımlı olan sınıfın rızasının kazanılması sayesinde oluşur. Hâkim sınıf hegemonyayı muhalif görüşleri veya alternatif görüşleri düşmanlaştırıp onları marjinalleştirilmesi üzerine kendi düşüncelerini ana söylem haline getirmesi ile hitap edilen toplumun düşüncelerinin yeniden üretilmesini sağlayarak oluşturur (Cevizci, 2017, s. 928). Yeniden üretim için gerekli olan rızanın sağlanması için ise Althusser'in ideolojik aygıtlar olarak tanımladığı aygıtların kontrol edilmesi gerekmektedir (Slattery, 2015, s. 241). Böylece düşüncenin kontrolü de sağlanabilir. Kamu pedagojisi olarak da adlandırılabilir olan söz konusu süreçte eğitim (Mayo, 2014, s. 387) halkla ilişkiler faaliyetlerinde aracı unsur şeklinde ideolojik aygıt olarak görev yapmaktadır.

Diğer taraftan Althusser, Gramsci'nin temellerini attığı eğitim ve vatandaş arasındaki ilişkiyi geliştirerek, eğitimin bu süreçteki işlevini detaylandırmaktadır. Bu kapsamda Althusser, kapitalist düzenin hâkim olduğu yeni modern devletlerde ideolojik aygıt olarak okul yerine siyasi partiler ve parlamentolar yer alıyor gibi gözükse de temelde işlevi okulların üstlendiğini ifade etmektedir (Althusser, 2014, s. 59). Eğitim sisteminin diğer ideolojik aygıtlar gibi ana görevi bireyi siyasi aygıtın ideolojisine uydurmaktır. Okul aracılığı ile egemen olan düşünceye göre yurttaşlık ve ahlak gibi saf ideoloji çocuklara tek yönlü olarak öğretilir (Althusser, 2014, s. 61). Okul söz konusu süreci tek başına yürütmez. Bu bağlamda Althusser'in özellikle üzerinde durduğu nokta okul-aile işbirliğidir. Ailenin de desteği ile bireyler makbul vatandaşlık bilincine kavuşurlar.

Foucault ise iktidar ve bilgi arasındaki ilişkiyi irdelerken, iktidarın meşrulaştırılması sürecinde, makbul olanı üreten olarak söylemlere

odaklanmaktadır. Foucault (2014, s. 63), iktidarı "modern iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yarası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder" şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda iktidarı Althusser'in ideolojik aygıt tanımından alarak genişletmektedir. Bu sayede Foucault tarafından geniş ilişkiler ağı olarak tanımlanan iktidar, eğitim kurumları aracılığıyla fordist üretim anlayışına benzer şekilde seri üretim fabrikalarındaki gibi basmakalıp bireyler yetiştirmek için birer araç konumuna yerleşerek toplumun en küçük alanına kadar nüfuz eder. Böylece hedeflenen makbul vatandaş yetiştirme açısından okullar da kullanılmış olur.

Foucault, bedenlerin disiplin sayesinde idmanlı ve bağımlı bir şekilde itaatkâr nesnelere haline dönüştürüldüğünü ifade etmektedir. Bu kapsamda siyasi iktidarın icadı olarak kolejlerde daha erken başlayan süreç içinde, sırasıyla ilkokullara daha sonra hastane, ordu gibi kurumlara ve ardından teknik okullara sıçrayarak gözetim ve denetim gibi hegemonya ve tahakküm kurma yollarıyla söz konusu itaatkâr bedenler üretilmiş olur (Foucault, 2017, s. 207-211). Foucault, Althusser ve Gramsci'nin geliştirdiğinden farklı olarak siyasi ideolojinin itaat sürecinin zihinden önce bedende ve dolayısıyla ilkokullarda başladığını ifade etmektedir. Eğitim aracılığı ile oluşan itaat süreci sonunda ehilileştirilen beden ve zihin devlet için gözetlenebilir, denetlenebilir ve yönetilebilir forma sokulmuş olur (Foucault, 2017, s. 264). Foucault'un gözetleme ve denetleme aracı olarak gördüğü okullar, bireyin devletin tanımladığı vatandaşlık anlayışına göre yetişmesi için önemlidir. Çünkü okullarda öğretilen bilgi, manipüle edilmiş ve tasarlanmış olarak bireyi düzenleme ve dönüştürme işlevini üstlenir (Gençkal Eroder, 2019, s. 39). Bu nedenle iktidarın belirlemiş olduğu müfredat çerçevesinde hiyerarşiyi ve doğal olarak oyunun kurallarını öğrenerek itaat eden (Baker, 2013, s. 249) ve makbul birer vatandaşa dönüşürler. Bilginin kontrolü kimdeyse iktidar sahibi de odur.

Bir halkla ilişkiler aracı olarak eğitimin gerek ideoloji aşılama gerekse meşruiyet sağlama açısından da önemli bir işlevi bulunmaktadır. Buna göre ulusun inşa sürecinde öğretilen bilgiler eğitim aracılığı ile zihinlere kazınır. Siyasi iktidarı elinde bulunduran hâkim gücün sahip olduğu ideoloji eğitim aracılığı ile verilir. Eğitimin gündelik yaşamdaki etkisi de bireyin her anında kendisini belli etmektedir. Benzer görüşler Schramm (1973, s. 47 akt. Kazancı, 2019, s. 22) tarafından da ifade edilmektedir:

Topluma katılan yeni üyeleri eğitmek ve eski deneyimlerden haberdar etmek fonksiyonu ise bugün büyük bir kısmıyla eğitim kurumları ve kitle iletişim araçları tarafında yerine getirilmektedir. Artık bilgi edinmek ve eğitilmek ihtiyacı çocukluğun sona ermesi ile ortadan kalkmamaktadır. Bu nedenle yetişkinlerin eğitildikleri kurumlar tesis edilmiş, yeni eylem türleri icat edilmiştir.

Dolayısıyla ulus devletlerin kurulma sürecinde yeniden tanımlanan vatandaşlık anlayışı kapsamında ulus bilinci tek yönlü bir halkla ilişkiler faaliyeti ve aracı olarak eğitim kurumlarında kendisine farklı bir boyut edinmektedir. Yeniden inşa edilecek olan Gramsci'nin tanımıyla hegemonya okullarda başlar. Bu nedenle Althusser eğitimi ve okulları ideolojik aygıtlar içerisinde değerlendirirken, Foucault, kontrol ve denetleme sayesinde itaat eden bedenler ve itaat eden zihinlere sahip olduğunu ifade eder. Özellikle iktidarın belirlemiş olduğu müfredat çerçevesinde yeniden tanımlanan hiyerarşi, sosyal ve siyasal yaşam bu kapsamda doğal olarak oyunun kuralları eğitim aracılığıyla benimsetilir (Baker, 2013, s. 249).

Cumhuriyet Dönemi ve Eğitim

Batı'da yaşanan devrimler, ulus devletleşme süreci, egemenlik anlayışı ve demokrasi gibi gelişmeler Osmanlı İmparatorluğunu da derinden etkilemiştir. Uzun süren gerileme ve dağılma sürecinin ardından Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış ve yerine ulus devlet anlayışına dayalı modern Türkiye Cumhuriyeti İmparatorluğun devlet bakiyesinde kurulmuştur (Ahmad, 2017). Egemenliğin padişaha ait olduğu imparatorluk yerine egemenliğin halkın iradesine dayalı olduğu Türkiye Cumhuriyeti, çağdaşı olan Batı devletlerini model almış ve dolayısıyla ulus devlet

ve modern devletin unsurlarını da kuruluşunda en azından anayasal olarak yerleştirmeye çalışmıştır. Buna karşın İstanbul'da devam eden Osmanlı İmparatorluğu yönetimi ile Ankara'da kurulan Cumhuriyet yönetiminin çatışmalarının yanı sıra topraklarının büyük bölümü işgal altında olduğu için iç ve dış çatışmaların ortasında; İmparatorluğun çok kültürlü sosyal yapısından dolayı heterojen bir ortamın yanı sıra Kurtuluş Savaşı verilirken kurulmuş olması da dönemin şartları açısından önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti, kurucuları tarafından o güne kadar egemenliğin halk yerine padişaha ait oluşunu değiştirerek değişik çıkar gruplarından oluşan halka ait olacak şekilde değil, bir bütünü tanımlayan millete ait olacak olan egemenliğe geçilmesi şeklinde tasarlanmıştır. Heper'e (2018, s. 93) göre bu yaklaşım çerçevesinde 1789 Fransız Devrimi sonrası gelişen "L'état c'est moi!" (Devlet benim!) anlayışı yerine "ulusal moi" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım da ulus devletin habercisi sayılabilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının bu yaklaşımı Durkheim'in pozitivist devlet anlayışının unsurlarını taşımaktadır. Bu bağlamda Durkheim "bütüncül çıkarların temsilinin zayıflamasına paralel olarak ussallığın yeni savunucusu olarak (aşkın) devletin ortaya çıkacağını tahmin etmiştir" (Heper, 2018, s. 93). Bahsi geçen devlet modelinde akıl ön planda olacağı için şahısların peşinde sürüklenmeyeceği varsayılmıştır. Söz konusu devletin görevi, vatandaşların görüşlerini benimsemek değil, onlara daha çağdaş ve olgun fikirler aşılaktır. Devlete yüklenen bu görev onu vatandaşlarının fikirlerini önemsemek yerine devletin üstün akli aracılığıyla onların düşünemeyeceği çağdaş medeniyetler seviyesine yükselmeleri için gerekli gördüğü bütün düzenlemeleri yapabilme yetisini de ona vermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularının hemen hemen tamamının Osmanlı İmparatorluğu döneminde askerî veya bürokratik açıdan yönetim görevlerinde yer almış olmaları ve dolayısıyla

İmparatorluğun dağılma sürecinde yaşanan ayrılıkçı milletlerin yaratmış olduğu hayal kırıklığı kurucuların zihinlerinde önemli yer edinmektedir. Diğer taraftan cumhuriyetin kuruluş sürecinde Anadolu coğrafyasında bir tarafta İstanbul hükûmeti diğer tarafta Ankara hükûmeti şeklinde iki başlı bir durum söz konusuydu. Bu kapsamda Ankara hükûmeti yeni devleti kurma sürecinde bir taraftan işgalci devletlerle mücadele ederken diğer taraftan da İmparatorluk ile mücadele içerisindedir. Dolayısıyla enerjisinin önemli bir bölümünü ülkenin ve milletin bütünlüğünü sağlama yolunda harcamak durumundaydı. Söz konusu sağlama çabaları diğer ulus-devletlerin oluşma süreçlerinden farksız şekilde bütünleşmeyi sağlam bir tabana oturtmak için millî kimlik politikalarına ağırlık verilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ulus-devlet anlayışının ortaya çıkışının temel dinamiklerini 1918-1922 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu bakiyesinde kalan ve Anadolu'da çeşitli örgütlenmeler ve kongreler aracılığıyla İstanbul hükûmetine ve işgalcilere karşı Ankara'daki hükûmetin asli kurucu iktidar olarak ve çeşitli askeri başarıları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra yine ulus-devletleşme çabaları Cumhuriyetin ilanı ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF/1935'den sonra Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)) tek ve mutlak iktidarı döneminde belirgin biçimde şekillenmeye başlamıştır. Bununla beraber Türkiye'de ulus-devlet kurma çabaları sadece CHF/CHP ile kısıtlanamayacak kadar gerek öncesi gerekse sonrası olarak geniş bir zaman dilimine yayılmaktadır. Çünkü ulus-devletlerin oluşma sürecinin zihinsel arka planı Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır (Türk, 2011, s. 209).

Bütün bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularının oluşturmaya çalıştıkları ulus-devlet kapsamında ulusçuluk kurucu ideoloji rolünü üstlenmiştir. Söz konusu ideoloji ekseninde toplum yukarıdan aşağı şekilde reforma tabi tutulmuştur. Hayata geçirilen bu reform süreci yönetim geleneğinin büyük ölçüde devralındığı Osmanlı İmparatorluğundan farklı olarak uzaktan

denetim şeklinde değil, toplumun en ince yapısına kadar (nüfuz edecek biçimde) tek yönlü bir şekilde müdahaleci bir biçimde gerçekleştirilmiştir (İnsel, 1996, s. 19-20). Böylece seküler ve milliyetçi bir ideoloji ile desteklenmiş olan yeni ulus-devlet modeli gündelik hayatın bütün alanlarında hayata geçirilmiştir (Breuilly, 1994, s. 245). Toplumun temelini etkileyen en önemli noktalardan olan eğitim de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ulus-devlet oluşturma ve ulus bilincinin geliştirilmesinde önemli rol üstlenmiştir.

Bu kapsamda Osmanlı İmparatorluğu'nun üç kıtaya hükmeden yapısından arda kalan Anadolu coğrafyası ebedi vatan olarak tanımlanmakta ve ulusa dayalı yeni bir kimlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu yeni kimlik ise halkla ilişkiler faaliyetleri kapsamında dönemin eğitim müfredatı ve ders kitapları incelendiğinde bilinçli bir biçimde ülke yerine vatan kavramının kullanılmasıyla ulus-devletin inşa sürecinde ebedi vatan göndermesini içermektedir. Buna göre bir ulusa ait toprak parçasının zihinlere yerleştirilmesi sürecinde ülke kavramı bilinçli bir şekilde daha az kullanılmakta yerine daha değer yüklü olan vatan kavramı tercih edilmektedir. Çünkü ülke, memleket olarak kişinin doğduğu yere gönderme yaparken, vatan kavramı ise önce kaybedilen ancak daha sonra tekrar bulunan diğer bir ifade ile daha değerli olana gönderme yapmaktadır (Üstel, 2019, s. 158-159). Dolayısıyla vatan kavramı ile kişi ilgili yer ile ilişkiye sokulmakta ve ona aidiyet duyması sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra ülke kavramı yerine vatan kavramının kullanılmasında duygusal göndermelerin yanında Osmanlı İmparatorluğu döneminde "kaybedilen toprakların ancak kaybedildikten sonra 'vatan' olarak tanımlanmaya başlanması..., İmparatorluğun güçlü dönemlerinde ise yüksek Osmanlı payitahtının malı olarak anılıyor olması" (Nalçaoğlu, 2002, s. 300) da etkilidir. Buna karşın Cumhuriyet döneminde ise "vatan" elde kalan ve tahayyül edilmesi gerektirir (Üstel, 2019, s. 156).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde Osmanlı İmparatorluğundaki gibi çeşitli

kültürlerden ve çok sayıda milletten oluşan yapının ardından artakalan coğrafyada dönemin siyasî konjonktürü devletini arayan ulus yerine ulusunu arayan bir devlet şeklindedir. Dolayısıyla İmparatorluğun ardından toplum kendiliğinden örgütlenerek yeni bir devlet kurmamış, ulus-devlet olarak kurulmaya çalışılan modern Cumhuriyetin içine ulus olarak inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle kurucu ideoloji olarak Türk ulusal kimliği mutlak merkezîyetçi yönetim anlayışı kapsamında topluma planlı bir şekilde empoze edilmeye çalışılmıştır (Kadioğlu, 2002, s. 287).

Osmanlı İmparatorluğu'nun din temelli vatandaşlık anlayışının devralındığı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde milliyet temel kimlik olmaktan uzaktı. Bu durum cumhuriyetin kurucu elite milli kimliğin inşası ve söz konusu kimliğin topluma benimsetilmesi şeklinde önemli bir misyon yüklemiştir. Dolayısıyla bu misyonu yerine getirebilmek için dönemin siyasetçileri ve bürokrasisinin enerjisinin önemli bir bölümünü din temelli kimlik yerine milliyet temelli kimlik inşa edilmesi için harcanması gerekliliğini doğurmuştur (Yeğen, 2009, s. 173-174). Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasının ardından devralınan devlet sınırları içerisinde imparatorluk bakiyesinden kalan çok sayıda etnik kimlik, dil ve inanç gruplarının bulunması ulus bilincinin oluşturulmasında eğitimin halkla ilişkiler faaliyeti olarak önemini daha da baskın konuma getirmiştir.

Ulus bilincinin inşa edilmesi sürecinde İslâm hilafetinin kaldırılmasına dair kanun olan 429 sayılı "Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin Kaldırılması Hakkında Kanun" ile aynı gün çıkartılan 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat Kanunu"nun birlikte ele alınması gerekmektedir. Buna göre Osmanlı İmparatorluğu'nda dinî ağırlıklı eğitim veren medreselerin yanında devlet tarafından kurulmuş Batı tipi eğitim veren ve azınlıkların kurmuş olduğu azınlık okulları şeklinde farklı eğitim kurumları bulunmaktaydı. Söz konusu ikilik 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ortadan kaldırılmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun gerekçesi ise şu şekildedir:

Bir devletin genel eğitim ve kültür politikasında, milletin duygu ve düşünce bakımından birliğini sağlamak için öğretim birliği en doğru, en bilimsel, en çağdaş ve her yararları ve güzellikleri görülmüş bir ilkedir. 1839 Gülhane Hattı Hümayunu'ndan sonra açılan Tanzimat Döneminde, yıkılmış Osmanlı saltanatı(da) öğretim birliğine başlamak istemişse de bunu başaramamış ve aksine bu konuda bir ikilik bile meydana gelmiştir. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği açısından birçok zararlı sonuçlar doğurdu. Bir millet bireyleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü eğitim bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise, duygu ve düşünce birliği ile dayanışma amaçlarını tamamen yok eder (Kaynar, 1998, s. 19).

429 sayılı "Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin Kaldırılması Hakkında Kanun" ile 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat Kanunu"nun kabulü sonrası dönemin Maarif Vekili (Millî Eğitim Bakanı) "Türkiye'de bundan sonra bir tek terbiye, bir tek mektep, bir tek tedris olacaktır" ifadelerinde bulunmuştur (Doğan, 1999, s. 233). 430 sayılı kanunun kabulünün ardından Talim Terbiye Kurulu kurulmuş ve bu kurul aracılığıyla okullarda okutulacak olan ders kitapları ve müfredatlar kontrol altına alınmıştır. Kurul, kuruluşunun ilk döneminden itibaren cumhuriyetin ideolojisine uygun olmayan hiçbir kitabı onaylamamış müfredata doğrudan müdahale ederek eğitimin tek yönlü biçimde ulus-bilinci geliştirilmesinde önemli bir araç olmasını sağlamıştır (Copeaux, 2000, s. 79).

Cumhuriyetin kuruluş döneminde okullarda uygulanan diğer bir politika ise tek tip kitap politikasıdır. Bu politika kapsamında tarih yazımı kontrol altına alınmıştır. Zamanla sistematik bir biçimde bütün alanları da kapsayan söz konusu tek tip kitap uygulaması (Başgöz & Wilson, 1968, s. 98), tek partili yaşamın son yılı olan 1949 yılına kadar devam etmiştir. Devletin okutulacak olan kitapları kontrol ederek kendisinin basması uygulaması artan öğrenci sayısı sonucu farklı yayınevlerinin de kitap basmasına müsaade edilerek sonlandırılmıştır. Buna karşın yayınevlerinin bastıkları kitaplar yine Talim Terbiye Kurulu'nun onayına tâbi olmak durumundadır. Kurulun kontrolleri özellikle tarih kitaplarında ağırlığını hissettirmektedir. İmparatorluk bakiyesi ardından ulus-devlet anlayışı kapsamında ulus-bilincinin inşa edilmesi sürecinde tarih önemli yer edinmektedir (Copeaux, 2000, s. 79-80).

Eğitimdeki ikiliğin ortadan kaldırılmasından sonra ulus-bilincin geliştirilmesi konusunda atılan diğer bir önemli adım harf inkılabıdır. 1 Kasım 1928 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan Arap harfleri Latin harfleriyle değiştirilmiştir. Dil, ulus-bilincin inşa edilmesi sürecinde hem yazı dili ve alfabe açısından biçimsel olarak hem de dilde sadeleşme çabaları kapsamında içerik olarak toplumu dönüştürmek için kullanılan araçların başında gelmektedir. Bu bağlamda “dil, hem millet kurgusunda, ortak kimliğin ve ‘biz’lik bilincinin temel bir göstergesi ve ispatı sayılmış, hem de bu kurgunun siyasi pratiğe döküldüğü durumlarda, ulus-devlete mensup nüfusu dönüştürmek yolunda asli bir araç olarak kabul edilmiştir” (Balçık, 2008, s. 777). Alfabe değişikliği aynı zamanda İmparatorluk döneminde saray dili ve halk dili gibi ayrımları ortadan kaldırmış bunun yanı sıra dili dünyevileştirmiştir. Dilin dünyevileşmesi ile dil ve din arasında alfabeden doğan uhrevi bağ yok edilmiş, dil dinden bağımsızlaştırılarak Türk ulusal kimliğinin benimsenmesine katkı sunmuştur (Çaymaz, 2019, s. 107). Bunun yanı sıra dilde sadeleşme çabalarıyla birlikte Arapça ve Farsçadan Türkçeye girmiş olan kelimeler ayıklanmış, yerlerine ise halk dilinden Türkçe kökenli sözcükler kullanılmaya başlanmıştır. Türkçe kökenli sözcüklerin bulunmadığı durumlarda ise Türkçe dil kurallarına uygun olarak yenileri türetilmiştir (Ahmad & Landau, 2004, s. 294).

Alfabe değişikliğinin tek yönlü halkla ilişkiler faaliyetleri açısından diğer bir önemli noktası ise yeni alfabenin topluma benimsetilmesi konusunda yürütülen çalışmalar. Bu kapsamda yeni harflerin tanıtımı için bir nevi millî seferberlik ilan edilmiştir. Yeni alfabe Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) kapalı olduğu bir dönemde 9 Ağustos 1928 tarihinde Sarayburnu’nda düzenlenen bir eğlencede Mustafa Kemal tarafından kamuoyuna duyurulmuştur (Özerdim, 1978, s. 39). TBMM’nin kapalı olduğu bir dönemde yeni alfabenin duyurulması dönemin halkla ilişkiler anlayışına örnek oluşturması açısından önemlidir. Çünkü her ne kadar tek partinin hâkim olduğu bir meclis bulursa da ilgili kararın halkın sınırlı temsilcisi

TBMM’de değil de Cumhurbaşkanı’na ait sarayda duyurulması tek yönlülüğü de açıklamaktadır. Bu kapsamda yeni alfabenin kamuoyuna duyurulmasının ardından Cumhurbaşkanı’nın yazlık konutu olan Dolmabahçe Sarayında, Dolmabahçe Dersleri başlatılmıştır. Ardından yurt genelinde düzenlenen çeşitli gezilere Mustafa Kemal bizzat katılarak topluma yeni harfleri benimsetme yolunu tercih etmiştir. Bu kapsamda Mustafa Kemal basın kuruluşları aracılığıyla devamlı olarak topluma yeni harflerin önemini açıklamakta ve bu sayede harf devrimine meşruiyet sağlamaktadır. Dolayısıyla harf devrimine Mustafa Kemal’in bizzat rehberlik etmesi, ulusu Cumhuriyetin lideri etrafında ortak bir amaç için seferber ederken diğer taraftan bu devrime muhalif olan siyasetçileri ve bürokrasiye karşı da ne denli kararlı olduğu mesajı iletilmekteydi. Mustafa Kemal’in hem başöğretmen hem de başmüfettiş rollerini kendi benliğinde toplamasının dönemin yöneticileri üzerindeki etkisini Şimşir (1992, s. 189) şu şekilde açıklamaktadır:

(...) cumhurbaşkanının hangi gün nereye uğrayacağı, hangi valiyi, hangi görevliyi nerede yakalayıp sınavdan geçirileceği kestirilemiyordu. Ansızın, her an, her yerde görülebilirdi. Başta valiler, görevliler olmak üzere, hemen herkes, sıkı sıkıya yeni alfabe öğrenmeye koyulmuştu. Henüz yasal bir zorunluluk yoktu. Ama Atatürk, herkesin yeni yazıyı öğrenmesini istiyordu.

Bu kapsamda türdeş olmayan bir toplumu türdeş kılmanın önemli bir yolu da dilde birliğin sağlanmasından geçtiğini ifade etmek mümkündür. Nüfusun tamamının organize edilmesi için en önemli iletişim aracı olarak dilin standartlaştırılması ulus-bilincinin inşa sürecinde modern devletler tarafından önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Dilin tek tipleştirilmesi eğitim alanına da yansımakta ve ulus-bilincinin ilk basamakları eğitimin ilk dönemlerinde atılabilmektedir.

Ulus bilincinin geliştirilmesi yönündeki çabaların bir diğeri olarak Türk Tarih Tetkik Cemiyeti’nin (Türk Tarih Kurumu) kurulması gösterilebilir. Türk Tarih Tetkik Cemiyeti aracılığıyla 1932 yılında 1. Türk Tarih Kongresi gerçekleştirilmiş ve bu kongrede

Türk tarih tezinin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Türk Tarih Tezi'nin Harf İnkılabı ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Türk milletinin tarihinin yeniden buluşu olarak tanımlanan Türk Tarih Tezi, inşa edilmek istenen ulus bilincine uygun bir şekilde Türkleştirici ve medenileştirici unsurları taşımaktadır. Atatürk'ün de benzer şekilde "kırk asırlık Türk yurdu" olarak tanımladığı Anadolu'daki Türk varlığı da destekleniyor ve bu görüşün meşrulaştırılma amacı taşıyordu (Sadoğlu, 2010, s. 247). Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin tezlerini ispat için arkeoloji ve antropoloji dâhil çok sayıda farklı bilim alanlarıyla ortak çalışması Türk Tarih Teziyle ilintili olarak Güneş Dil Teorisini ortaya çıkarmıştır. Güneş Dil Teorisi'nin eğitim ve kültür politikalarında kullanılması ulus bilincinin inşa edilme sürecinde önemli rol üstlenmiştir (Ersanlı, 2003, s. 205-207). "Güneş Dil Teorisinin başlıca önermelerinden biri Türk dilinin ve ırkının Avrupa dilleri ve uygarlıklarının kaynağı olarak ele alınmasıdır" (Türkmenoğlu, 2007, s. 166). Bu önerme ile Anadolu'nun Türklerin ebedi ve ezeli yurdu olduğu kanıtlanmak ve elde kalan son toprakların da meşrulaştırılmak istenmektedir.

Cumhuriyetin kuruluş dönemi tarih kitapları incelendiğinde vatanseverliğin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu dönemin ders kitaplarının girişinde vatandaşların gelecek nesillere karşı olan tarihsel misyonundan bahsedilmektedir. Özellikle Mustafa Kemal'in (Copeaux, 2000, s. 108);

Büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve şümulü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğü tanımak ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça, daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.

Şeklindeki sözlerinin sıklıkla tekrar edildiği dikkat çekmektedir. Türk Tarih Tezi sadece sosyal bilimler alanlarında değil, ziraat gibi alanlarda da işlenmiştir. Özellikle 1933-1939 yılları arasında tek parti rejiminin ülkede kontrolü parti devleti olarak sağlaması Türk Tarih Tezinin daha geniş ölçekte ve kararlı uygulanmasını kolaylaştırmıştır (Ersanlı, 2003, s. 195).

Cumhuriyetin tek partili döneminin vatandaş eğitiminde Osmanlı İmparatorluğundan devralınan Malumat-ı Medeniye kitapları, Malumat-Vataniye Dersleri ardından Yurt Bilgisi ve ardından da Yurt Bilgisi Dersleri olarak dil açısından sadeleştirilerek yeniden tanımlanmıştır. Söz konusu kitaplarda Osmanlı İmparatorluğunun çok kültürlü yapısından ve bu yapının ders kitaplarına olan yansımından farklı olarak müfredat kapsamında ulus devletin vatandaştan talep ettiği yurttaşlık aynı dili konuşan, aynı kültürü, aynı etnik kökeni ve ırkı paylaşan Türk ulusudur (Köker, 2020, s. 140). Halkla ilişkiler ve halkın eğitilmesi kapsamında müfredatlarda çok kültürlü yapının da bir gereği olarak "tesamuh" (hoşgörü) yerine yurtseverlik, hak ve görev sistematiği ile tehdit ve tehlike algısı önemli birer tema olarak işlenmektedir (Gürses, 2011, s. 184; 323).

Cumhuriyet döneminin halkla ilişkiler kapsamındaki diğer bir önemli eğitim faaliyetini hitabet eğitimi oluşturmaktadır. 1938 yılında yayımlanan "Herkes Karşısında Söz Söylemek ve Açıkça Düzgün Meram Anlatmak Aracı" ile 1939 yılında yayımlanan "Nasıl Konuşmalı" eserleri ile Osmanlı İmparatorluğu döneminde halkın camilerde hutbe, vaazlar ve Meclis-i Mebusan'la sınırlı kalan görece sessizliği değiştirilmeye çalışılmıştır (Köker, 2020, s. 142). Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı konuşturmaya çalışması uygulaması dönemin basılı medyasında da karşılık bulmuş; basılı medya aracılığıyla akademisyenler, emekli askerler, doktorlar, öğretmenler, sporcular ve çeşitli derneklerin başkanlarından oluşan ve toplumun farklı kesimlerini temsil edenler için çağrıya çıkmıştır (Çakan, 2004, s. 315). Seçilen konuşmacılar özellikle yardımseverlik, sağlık, genel temizlik, yeni Türk kadını ve çeşitli sanat dalları konularında topluma konferans, söyleşi ve panel vb. etkinliklerle eğitimler vermiş, görüşlerini iletmışlerdir (Çakan, 2004, s. 173).

Ulus-bilincinin inşa edilme sürecinde benimsenen politikaların sadece okullarda verilen eğitim ile sınırlı tutulmaması ve halka daha etkili biçimde

aktarılabilmesi için önce Türk Ocakları ardından da Halkevleri kurulmuştur. Türk Ocakları tarihsel olarak Cumhuriyetin kuruluşundan önce 1911 yılında Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde Türkçülüğün benimsetilebilmesi amacıyla dönemin yönetimi tarafından kurulmuştur. Türk Ocakları tek parti döneminde benimsenen ve ulus-bilincinin yerleştirilmesi bağlamında uygulanan politikaların topluma benimsetilebilmesi görevini yönetim ile halk arasında aracı kuruluş olarak halkla ilişkiler faaliyeti olarak kitlelerin eğitilmesi rolüyle üstlenmiştir. Özellikle ulus-devletin ana unsurlarından olan dilde birliğin sağlanabilmesi konusunda ve Şeyh Sait İsyanından sonra Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde de yaygınlaşarak Türkçenin öğretilmesinde devlet yönetimi ile koordineli olarak eğitim faaliyetlerini üstlenmiştir (Sarınay, 2005, s. 377-378).

Türk Ocaklarının 1931 yılında kapatılarak varlıklarının Cumhuriyet Halk Fırkasına devredilmesinin ardından benzer misyonla 1932 yılında Halkevleri Kurulmuştur. Halkevleri özellikle köylerde ve kasabalarda ulus-devletin unsurlarını topluma öğretme görevini yerine getirirken Cumhuriyet Halk Fırkasının politikalarına harfiyen bağlı olmasıyla Türk Ocaklarından ayrılmaktadır (Karpata, 2007, s. 66). Halkevleri ulus devlet anlayışı kapsamında Türk ulusal kimliğini yaratmak ve cumhuriyetin prensiplerini topluma benimsetmek görevlerini şehirlere göre kültürünü ve folklorunu görece daha fazla korumaya devam eden köy ve kasabalarda yeni ulus devletinin okulları yanında yardımcı unsur rolünü üstlenerek eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Karpata, 2009, s. 241-333; Karpata, 2010, s. 224).

Bütün bunların yanı sıra Halkevleri aracılığıyla ülkenin çeşitli bölgelerinde “İnkılap ve İstiklal konsefransları” düzenlenmiş, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıldönümlerinde devletin ileri gelenlerinin konuşmaları “Hitabetler ve Konferanslar” başlıklı kitap serisi şeklinde yayımlanmıştır. Benzer şekilde kahvehaneler de eğitim için mekan olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda basılı medya aracılığıyla seçilen ve

toplumun farklı kesimlerini temsil eden çeşitli meslek gruplarına mensup konuşmacılar kahvehanelere giderek gündelik yaşam pratikleri ile yeni devletin ideolojisinin benimsetilebilmesi için toplumla temas kurmuşlardır (Köker, 2020, s. 143).

Eğitim politikaları kapsamında ele alınabilecek olan ve cumhuriyetin tek partili döneminde eğitimde eşitlik ilkesi gereği kız çocuklarının da okullaşma oranının arttırılmasını yine ulus bilincinin inşa edilmesi kapsamında değerlendirmek mümkündür. Buna göre 1924 Anayasasının “iptidai tahsil bütün Türkler için mecburi Devlet mekteplerinde meccanidir” şeklinde olan 87. maddesi ile eğitimde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Bu sayede toplum kadın erkek ayırt edilmeden topyekûn eğitime alınabilmiştir.

Sonuç

Bütün bu bilgilerin ışığında Osmanlı İmparatorluğu ardından ulus devlet anlayışına dayalı olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde tek yönlü bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak kavranan eğitimin kuruluş sürecindeki rolü tartışılmıştır. Bu kapsamda eğitim, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan modernleşme çabalarının ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde kökten bir değişime tabi tutulmuştur. Eğitim yeni kurulan Cumhuriyetin değerlerinin topluma benimsetilebilmesi için bütüncül bir yapı olarak kavranmıştır. Bu yönüyle sadece okullar, eğitim müfredatı ve kitapları olarak değerlendirilmemiş gerek dönemin yöneticileri gerekse halkın bütününün tek bir potada eritilebilmesi için önemli bir halkla ilişkiler çabası olarak görülmüştür.

Bütün bunların yanı sıra Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında ideal olanın ve tabiatı gerekliliği müteakabiliyet ilkesine dayanması gereken “ilişkiler” kapsamında değerlendirildiğinde, halkla ilişkilerin müteakabiliyet ilkesi dışında kavrandığı görülmektedir. Buna göre reform hareketleri ve kuruluş ilkelerinin topluma benimsetilebilmesinde eğitim tek yönlü bir halkla iletişim faaliyeti olarak

görülmüş ve dahası ideolojik bir aygıt olarak kavranarak toplumun yeni yönetime adapte edilmesi için araçsallaştırılmıştır. Bu kapsamda eğitim bir bütün olarak düşünüldüğünde sadece okullar değil ülkenin bütünü ele alınmıştır. Çünkü kapsam alanı sadece okullar ile sınırlı tutulduğunda erişilebilecek ve ilişki kurulabilecek olan halk da o derece sınırlı olacaktır. Ancak kökten değiştirilmek istenen ve bu anlamda reform yapılan konu başlıkları düşünüldüğünde sadece okullar değil ülkenin tamamının Cumhuriyete adapte edilmesi gerekliliği doğmuştur. Bu nedenle Tevhid-i Tedrisat Kanunu temelinde; eğitim müfredatı, tek tip kitap politikası, Türk Tarih Tezi ve eğitimde cinsiyet eşitliği gibi yenilikler okullar özelinde; harf inkılabı, Türk Ocakları ve ardından kurulan Halkevleri gibi uygulamalar da ise ülkenin bütünü kavranmıştır. Söz konusu konuların tamamında ulus inşa süreci ile paralel bir şekilde Cumhuriyetin kuruluş dönemi ideolojisi tek yönlü halkla ilişkiler çabaları kapsamında benimsetilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluş döneminde ulus devlet anlayışı çerçevesinde ulus bilincinin yerleştirilmesi kapsamında eğitim, halkla ilişkiler çabaları olarak bir bütün şeklinde ele alınmıştır. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet anlayışının topluma benimsetilebilmesi için eğitim önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Gerek dil, tarih ve kültür gerekse yönetsel açıdan politikaların halk tarafından kabulünün sağlanabilmesi ve en önemlisi tek bir potada erime olarak tabir edilen ulusun yetiştirilmesi için eğitim dönemin siyasetçi ve yöneticileri açısından önemini korumuştur. Bir nevi kamunun dönüştürülmesi olarak kabul edilen eğitim, ideolojik bir aygıt olarak kavranmış ve doğrusal bir süreç içerisinde toplumun bütününe kapsayacak şekilde planlı bir biçimde uygulanmıştır.

Kaynaklar

- Ahmad, F. (2017). *Modern Türkiye'nin oluşumu* (16 b.) (Y. Alogan, Çev.). Kaynak Yayınları.
- Ahmad, F., & Landau, J. M. (2004). *Ulustan kopuş. İçinde W. V. Schendel, & E. J. Zürcher (Editörler),*

Orta Asya ve İslam dünyasında kimlik politikaları (S. Somuncuoğlu, Çev.), (ss. 279-296). İletişim Yayınları.

- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (A. Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler*. (İ. Savaşır, Çev.). Metis Yayınları.
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised Edition b.). Verso.
- Baker, C. (2013). *Zorunlu eğitime hayır!* (4 b.). (A. Sönmezay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Balçık, M. B. (2008). Milliyetçilik ve dil politikaları. İçinde T. Bora (Editör), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce cilt 4: Milliyetçilik*, (ss. 777-780). İletişim Yayınları.
- Başgöz, İ., & Wilson, H. E. (1968). *Türkiye Cumhuriyetinde eğitim ve Atatürk*. Dost Yayınları.
- Bottomore, T. (1987). *Siyaset sosyolojisi*. (E. Mutlu, Çev.). Teori Yayınları.
- Breuilly, J. (1994). *Nationalism and the state*. Manchester University Press.
- Cevizci, A. (2017). *Büyük felsefe sözlüğü*. Say Yayınları.
- Copeaux, E. (2000). *Türk Tarih Tezinden Türk İslam sentezine*. (A. Berktaş, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çakan, İ. (2004). *Konuşunuz konuşturunuz: Tek Parti döneminde propagandanın etkin silahı: Söz*. Otopsi Yayınları.
- Çaymaz, B. (2019). Bir politik mücadele süreci olarak Türkiye'de harf devrimi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 17(65), 92-112.

- Doğan, R. (1999). *Cumhuriyetin ilk yıllarında tevhidi tedrisat çerçevesinde din eğitimi ve öğretimi*. Türk Yurdu Yayınları.
- Ersanlı, B. (2003). *İktidar ve tarih*. İletişim Yayınları.
- Foucault, M. (2000). *Entelektüelin siyasi işlevi*. (I. Ergüden, O. Akınhay, & F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar*. (I. Ergüden, & O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2017). *Hapishanenin doğuşu: Gözetim altında tutmak ve cezalandırmak* (7 b.). (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Gellner, E. (2018). *Uluslar ve ulusçuluk*. (G. G. Özdoğan, & B. E. Behar, Çev.). Hil Yayınları.
- Gençkal Eroler, E. (2019). "Dindar nesil yetiştirmek": *Türkiye'nin eğitim politikalarında ulus ve vatandaş inşası (2002-2016)* (2 b.). İletişim Yayınları.
- Giddens, A., & Pierson, C. (2001). *Modernliği anlamlandırmak*. (S. Uyrkulak, & M. Sağlam, Çev.). Alfa Yayınları.
- Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). *Managing public relations*. Holt, Rinehart and Winston.
- Gürses, F. (2011). *Kul, tebaa, yurttaş: Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze ders kitaplarında yurttaşlık*. Ütopya Yayınevi.
- Habermas, J. (2002). *Öteki olmak, ötekiyle yaşamak*. (İ. Aka, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın kısa tarihi* (1 b.). (M. Delikara Üst, Çev.). İmge Kitabevi.
- Heper, M. (2018). *Türkiye'de devlet geleneği* (6 b.). Doğu Batı Yayınları.
- Heywood, A. (2011). *Siyaset teorisine giriş*. (H. M. Köse, Çev.). Küre Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (1995). *1780'den günümüze milletler ve milliyetçilik: "Program, mit, gerçeklik"* (2 b.). (O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- İnsel, A. (1996). *Türkiye toplumunun bunalımı*. Birikim Yayınları.
- Kadioğlu, A. (2002). Milliyetçilik-Liberalizm ekseninde vatandaşlık ve bireysellik. İçinde T. Bora (Editör), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce, cilt 4: Milliyetçilik*, (ss. 284-293). İletişim Yayınları.
- Kaplan, S. (2006). *The pedagogical state: Education and the politics of national culture in post-1980 Turkey*. Stanford University Press.
- Karpat, K. (2007). *Türkiye'de siyasal sistemin evrimi*. (E. Soğancılar, Çev.). İmge Yayınevi.
- Karpat, K. (2009). *Osmanlı'dan günümüze kimlik ve ideoloji* (3 b.). (G. Ayas, Dü., & G. Ayas, Çev.). Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan günümüze asker ve siyaset*. (G. Ayas, Çev.). Timaş Yayınları.
- Kaynar, R. (1998). *Türkiye'yi laikleştiren yasalar*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kazancı, M. (2019). *Kamuda ve özel kuruluşlarda halkla ilişkiler* (12 b.). Turhan Kitabevi.
- Köker, L. (2020). *Modernleşme, kemalizm ve demokrasi* (16 b.). İletişim Yayınları.
- Leca, J. (1998). Neden söz ediyoruz? İçinde J. Leca (Editör), *Uluslar ve milliyetçilik* (S. İdemen, Çev.). Metis Yayınları.
- Mayo, P. (2014). Gramsci and the politics of education. *Capital & Class*, 2(38), 385-398. <https://doi.org/10.1177/0309816814533170>

- Nalçaoğlu, H. (2002). Vatan: Toprakların altı, üstü ve ötesi. İçinde T. Bora (Editör), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce, cilt 4: Milliyetçilik*, (ss. 293-309). İletişim Yayınları.
- Nodia, G. (1998). Milliyetçilik ve demokrasi. *Türkiye Günlüğü* (50), 102-117.
- Özerdim, S. (1978). *Yazı devriminin öyküsü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pierson, C. (2015). *Modern devlet* (2 b.). (N. Kutluğ, & B. Erdoğan, Çev.). Chiviyazıları Yayınevi.
- Sadoğlu, H. (2010). *Türkiye'de ulusçuluk ve dil politikaları* (2 b.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Santamaria, Y. (1998). Ulus-devlet: Bir modelin tarihi. İçinde J. Leca (Editör), *Uluslar ve milliyetçilikler* (S. İdemen, Çev.). Metis Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1992). *Siyasal Sosyoloji*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sarınay, Y. (2005). *Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk Ocakları* (3 b.). Ötüken.
- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar cemaati*. (Ö. Okur, Çev.). Kesit Yayıncılık.
- Slattey, M. (2015). *Sosyolojide temel fikirler* (8 b.). (Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan, & Ü. Tatlıcan, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Smith, A. (1994). *Millî kimlik*. (B. S. Şener, Çev.). İletişim Yayınları.
- Şimşir, B. N. (1992). *Türk yazı devrimi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tilly, C. (2000). *Avrupa'da devrimler: 1492-1992*. (Ö. Arıkan, Çev.). Yeni Binyıl Yayınları.
- Türk, B. (2011). Türkiye'de ulus-devlet formasyonunun ortaya çıkış sürecini habitus kavramı üzerinden okumak. *Bilig*, Bahar(57), 201-225.
- Türkmenoğlu, D. (2007). Tek parti döneminde ulus inşa politikalarının eğitim boyutu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(5), 159-172.
- Üstel, F. (2019). "Makbul vatandaş"ın peşinde: 2. meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi (8 b.). İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2017). *Sosyoloji yazıları*. (T. Parla, Çev.). Metis Yayınları.
- Yeğen, M. (2009). *Devlet söyleminde Kürt sorunu* (5 b.). İletişim Yayınları.
- Yurdusev, A. N. (1997). *Avrupa kimliği oluşumu ve Türk kimliği*. İmge Kitabevi.

Extended Abstract

When the scope of public relations activities is taken into consideration, it does not seem possible to take a holistic approach to it. When evaluated in this aspect, it includes commercial enterprises, civil society organizations and the efforts of political powers within the public relations framework, which can be considered as the relationship established with the target group of organizations responsible for finding justifiable reasons for their existence.

In the Republic of Turkey, the founding power carried out a wide variety of public relations activities in order to be able to contact the people and to adopt the elements and establishment of the new state to society. Education, which is one of the studies carried out in this context, has been understood as an important public relations effort for the adaptation of the society to the newly established Republic and its values.

Within the scope of the nation-state, the state ensures the legitimacy of its activities through national identity and independence. For this reason, elements of nationalism and nationalism

in nation-states are of vital importance. In this context, the efforts towards the formation of the concept of citizenship that accepts the individual as a subject from the understanding of subjects in the relationship of sovereignty between the state and civil society are made visible. In addition, efforts to establish a uniform state structure by ensuring the unity of various regions that are culturally and economically different and within the boundaries of the nation-state are prominent. In the context of these efforts, education occupies an important place.

Nation consciousness describes a sense of solidarity arising from a common language, history, culture, interests or threats. The national consciousness, shaped by the sense and thought of belonging to a nation, enables the establishment of solidarity between different people who are relatively foreign to each other up to that time. The national consciousness, which can also be described as the consciousness of belonging to an identity, transforms the governed into members who can feel responsibility for each other under a political structure. In order to build a common feeling, a common civic ideology, a public education system, and mass media also use myths, symbols, traditions and common historical memories, thereby promoting nation belonging.

Definitions that are closely related to what is understood from public relations and the purposes for which public relations are intended to be used vary. The four models developed by Grunig and Hunt (1984) are key to understanding what public relations is and for what purposes it is intended to be used. Accordingly, the first two models based on one-way communication from these four models are explanatory within the scope of the policies carried out in the establishment of nation-states because they are aimed at disseminating propaganda and information, ignoring the views of the targeted audience.

Grunig and Hunt (1984, s. 27-30) in the model they call "press agency/publicity" and based on one-

way communication, public relations is based on the activities of the target buyer to perform the purchasing behavior or electoral behavior as soon as possible by using media tools where the whole truth is not necessary. The public information model (Grunig & Hunt, 1984, s. 30-37) is also based on one-way communication. It is the public information that is essential in the public information model. Unlike the press agency/publicity model, the model where it is necessary to transfer the correct information to the target audience is aimed to eliminate the doubts of the target audience.

As a one-way public relations activity, education takes an important place in the education of the new citizen who is accepted within the framework of the concept of citizenship redefined in the process of formation of nation states and in the scope of ideology instilling. In this context, the role of education in the establishment process, which was considered as a one-way public relations activity during the single-party period of the Republic of Turkey, which was established based on the understanding of the nation state after the Ottoman Empire, was discussed. In this context, education underwent a radical change during the establishment period of the Republic of Turkey after the modernization efforts that started in the last period of the Ottoman Empire. Education is understood as a holistic structure for the adoption of the values of the newly established Republic into society. In this respect, it was not only evaluated as schools, educational curricula and books, but was seen as an important public relations effort in order to melt both the administrators of the period and the entire population into a single pot.

In addition, when the ideal and the necessity of nature are evaluated within the scope of "relations" that should be based on the principle of reciprocity in the foundation years of the Republic, it is seen that public relations are understood outside the principle of reciprocity. Accordingly, in adopting reform movements and founding principles into society, education was seen as a one-way

public communication activity and, moreover, it was conceived as an ideological apparatus and instrumented to adapt the society to the new governance. In this context, when education is considered as a whole, not only schools but the whole country is considered. Because when the scope is limited only to schools, the people who can be accessed and related will be limited to such a degree. However, when the topics that were wanted to be changed radically and which were reformed in this sense were considered, it was necessary to adapt not only the schools but the whole country to the Republic. Therefore, on the basis of the Law of Unification of Education; Innovations such as education curriculum, uniform book policy, Turkish History Thesis and gender equality in education, in particular for schools; then, practices such as the alphabet reform, the Turkish Hearths and the People's Houses established afterwards, were understood as the whole of the country. In all of these subjects, in parallel with the nation-building process, the ideology of the founding period of the Republic was tried to be adopted within the scope of one-way public relations efforts.

Yazar Bilgileri

Author details

(Sorumlu Yazar **Corresponding Author**) Dr. Öğr. Üyesi.
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi,
omer.zararsiz@hbv.edu.tr, Orcid: 0000-0002-0485-7576

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. *None*

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. *None*

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Zararsız, Ö. F. (2023). Cumhuriyetin kuruluş döneminde ulus bilinci ve bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak eğitim. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (64/Özel Sayı), 137-154. <https://doi.org/10.47998/ikad.1325000>